Irena Paločková, rozená Gáborová
nar. Varhaňovce okr. Prešov, narozena doma 18.5.1955

rodiče
Moje máma Margita Mačová se narodila v roce 1932 v Žehni na Slovensku. Vyrůstala spolu se čtyřmi bratry. Během války děti osiřely – otec se domů už nevrátil, matku zabili při osvobození Rusové. Ti udělali po válce druhé peklo. Hromadně znásilňovali ženy, všechny se strašně bály, křičely, plakaly. Ale moji matku její bratři před Rusy ukryli. Byla moc krásná. „Oblékli mě do kalhot, košile a kabátu tak, aby nebylo poznat, že jsem holka“, říkávala nám. A tak ji zachránili. Matka do školy nikdy nechodila, ve 13 letech se vdala za otce, který byl o dva roky starší. Odešla za ním o pár kilometrů dál, do Varhaňovec, odkud otec pocházel. Oficiální svatbu měli ale až na stáří, když matka onemocněla.
Můj otec Štefan Gábor se narodil v roce 1930 ve Varhaňovcích. Pocházel z chudé rodiny. Už od raného dětství chodíval se svou mámou po okolních dědinách gadžům vymazávat hlínou pece na pečení chleba. Jako malý chlapec měl výhodu, že se do pece vešel a pohodlně ji mohl vymazat. Takto si Romové tehdy vydělávali. Za práci nedostávali peníze, ale jídlo. Jeho tátu na vojně zabili a čtyři děti pak vychovávala babička sama. Pak si vzala jiného muže, který je nechtěl, a tak si je vzali k sobě strýcové muzikanti, kteří hrávali na svatbách a oslavách. Hudbě je naučil jejich otec. Uměli hrát na víc nástrojů: saxofony, harmoniku, housle. Můj táta hrával na klarinet, ale teď se mu na něj jen práší.
Tátovi říkali Cvajk – znělo to německy. Říkávalo se totiž, že ho babička měla s nějakým Němcem. Nevypadal jako Rom, a ani se tak neoblékal. Obouval si vysoké šněrované boty a k tomu rajtky, jaké nosili Němci. Nechal si i narůst knírek.
Když spolu začali matka s otcem žít, vzali k sobě i matčinu tetu Dudaňu (my jsme po ní dali jméno své dceři), která byla na invalidním vozíku. Byla bohatá, a tak mohl otec za její peníze opravit barák. Teta žila celý život s námi a u nás i zemřela. Matka ve 14 letech porodila první dítě.
Otec celý život pracoval jako dělník v Okresném stavebném podniku Prešov. O víkendech a svátcích dělal v JZD hlídače na polích. Obcházel družstvo a pole, kam lidi chodívali krást. Když je chytil, tak je udal. Já jsem mu říkávala, nech to tak, vždyť mají děti, musejí jim dát najíst. Ale on s tím nesouhlasil. Můžou si prý zasadit svoje a jestli nemůžou, tak ať přijdou na družstvo a řeknou, že nemají s dětmi co jíst a oni jim prodají. Ale ať nekradou. Romové se táty báli.
Ale otec byl dobrák, vždycky, když za ním kdokoli přišel, půjčil mu peníze. Tehdy drželi Romové pohromadě, teď už ne.

Dětství
Narodila jsem se doma, ve Varhaňovcích. Bylo po válce, cesty byly rozbité, a tak mám v rodném listu místo Varhaňovce.
Bydleli jsme v maličké chaloupce. Jednou otec rozhodl, že přistaví další pokoje. Nedaleko bylo místo, kam lidi chodili lidi kopat jíl a písek. Vzali jsme lopaty, naplnili jílem vaničky, postavili je na čtyři kolečka a převezli na louku, kde jsme začali vyrábět valky (nepálené cihly). Z desek jsme stloukli rámy do čtverce a naplnili je tou hlínou smíchanou se slámou nebo plevami z vymlácené pšenice, podle toho, co bylo. A my děvčata jsme po těch naplněných formách chodily a ušlapávaly je. Pak se sušily a když byly suché, vyklopili jsme je z formy a měli jsme cihly na stavbu. A tak otec přistavěl další pokoj. Měli jsme

dva velké pokoje a maličkou kuchyňku.
O nás se víc staral otec, než máma. Nikdy jsme nehladověli. Nosil jídlo z práce, chodil také do dědiny s dinerkou (smaltovaná konvička), ve které přinesl tvaroh, slaninu. Kysané zelí jsme měli doma, to jsme si na podzim dělávali sami. Na šlapání zelí nás otec lákal tak, že u toho vyprávěl.
Ale byl taky strašně přísný. Můj bratr se jednou pobil s nějakým klukem tak, jak se bijí kluci, a přišel domů zkrvavený. Otec vytáhnul řemen a ještě bráchu zbil za to, že se takhle nechal zmlátit.
Moji rodiče neuměli číst, ani psát. Ale táta, kdyby se učil, tak by se to jistě naučil, on byl chytrý, celý život vydělával peníze. Naučil se aspoň podepsat, máma dělala jenom křížky.

Manželství a rodina
Pracovala jsem od 15 let. Nejprve v JZD Bohdanovce. Starala jsem se o krávy, pásla jsem je a dojila. V šestnácti jsem se poprvé vdala. Táta mi řekl: „Vezmeš si Feriho Gábora.“, to byla hodně vzdálená rodina. Byl taky z Varhaňovec. Já s ním nechtěla být, ale musela jsem. Ten rok jsem taky porodila své první dítě, dceru Ingritu. Pracovala jsem dál. Měla jsem dítě na zádech a ten můj byl v hospodě. Ani se na mě nepřišel podívat, jestli jsme v pořádku. Měla jsem s sebou cvičené psy a když jsem zapískala, někdy i krávy obrátili. Měla jsem na starosti jalovice, které měly do týdne porodit. Někdy potřebovaly pomoct. No, natrápila jsem se dost. Nejvíc mi pomáhal můj bratr Marian, který pracoval už od 14 let.
Můj manžel – Bartolomej Gábor, říkali mu Feri, protože tak ho pokřtil kmotr – byl z 12 dětí. Jeho otec pocházel z Košických Oľšan. Byli velmi chudá rodina, protože hodně pili. Feriho otec byl významný zedník, kterého i gádžové zvali na stavby. Ve válce přišel o jedno oko.
Oficiálně jsme se vzali v roce 1974, to jsem byla těhotná se třetím dítětem, holčičkou. Měli jsme svatbu v kostele i na obci. Ale pak jsme se zase trápili. Měli jsme pole, záhony, prasata, hospodařili jsme. A já jsem pořád chodila do práce. Ani nevím, co je to mateřská. Moje máma mi s ničím nepomohla, ale pomáhal mi táta. Bydlela jsem sama s mužem. Ráno jsem vstávala ve tři do práce. Do šesti, do sedmi jsem už musela mít pokrmeno, poděláno. Vrátila jsem se domů a už jsem měla nachystáno, vyžehleno oblečení pro děti do školy. Ale ten můj Feri – často mě volali z JZD, že nepokrmil a neudělal práci, kterou měl udělat, tak jsem musela jít za něj já.
S Ferim jsem měla jednoho kluka a tři holky. Druhá se narodila Natalia, říkali jsme jí Kalika. Měla anglickou nemoc – měkčení kostí. Ani nemluvila. Tři roky jsem se o ni starala, pak ji dali do léčebného ústavu, že jí pomůžou. A v devíti letech zemřela.
Rozešli jsme se po 15 letech.
Feri pořád jen pil. Nestaral se doma o děti, nepřinesl dřevo, nezatopil, peníze, které jsem vydělala, propil. Vodil si domů kamarády a křičeli do rána, že se ani děti nemohly vyspat. Do práce chodil ožralý. Byla jsem zoufalá. Měla jsem chuť ho zabít, ale to bych šla sedět do basy a děti by zůstaly siroty, to ne. Radši od něho odejdu, i když mě od toho všichni odrazovali. Když už jsem to nemohla vydržet, přestěhovala jsem se zpátky k mámě. Ale všichni mě odsoudili, každý na mě koukal. Tehdy to nebylo jako teď. Nikdo si neuměl představit, jak jsem s Ferim trpěla. On se na záchodě málem oběsil, když to zjistil. Nechtěl, abych odešla, protože jsem za něho pracovala.
Ale po několika letech už zase všichni říkali, když jsem už žila s Vladem, jak je to skvělé, že žiju s gadžem.

Druhé manželství

S Vladem jsem se seznámila v družstvu, dělal tam hlídače. Pocházel z Drienova, byl ženatý, měl dvě děti, jeho manželka byla taky alkoholička, o děti se nestarala. Já jsem ho k rozvodu nenutila. Jednou za mnou přišel a ukázal mi papír, že je rozvedený.

Jeho máma dělala kvůli mně velký kravál. Jeho sourozenci taky. Pochází z 12 dětí. Jednou za Vladem přišlo jeho šest bratrů, aby ho zabili, protože si chtěl vzít Romku. No a on jim na to řekl: „Jestli někdo z vás má lepší manželku, než mám já, tak mě zabijte. Já jsem vám pomáhal stavět baráky, a tak každou vaši ženu dobře znám. Když mi řeknete, která z vašich žen je lepší než ta moje, tak od ní dám ruce pryč.“ A všichni byli ticho. No ale protože byli opilí, tak jeden z nich vystřelil a kulka proletěla těsně kolem jeho hlavy.

V roce 1985 jsem začala pracovat pro Pozemní stavby v Košicích. Jezdila jsem do práce ráno v 5 hodin. Chodila jsem po bytech a kontrolovala, jestli tam něco nechybí. Byla to pro mě obrovská změna, vidět takto vybavené byty, kde bylo teplo!

Později jsem pracovala v lese, měla jsem pod sebou 11 lidí. Sázeli jsme stromky a čistili les od klestí. Všechny peníze jsem si ukládala na knížku, tam mi naskakovaly úroky a spořila jsem. Ani Vlado to nevěděl. Když jsem pracovala v JZD, měla jsem brambory i maso, nic jsem nekupovala. Myslela jsem si, že za našetřené peníze opravíme dům. Ale moje starší sestra, která se přestěhovala do Čech, mě začala lanařit, abychom si něco koupili tady.

S Vladem se nám v roce 1987 narodila Verunka. Byla krásná, zdravá, bílá.

Simonka

O dva roky později se mé nejstarší dceři Ingritě narodila moje první vnučka Simona, kterou jsem nakonec vychovala já. Ingrita šla jako mladá do Čech na pracovní nábor a za to jako všichni dostala 9000,- Kčs. To bylo tehdy hodně peněz! Ale musela pracovat. Kdyby nepracovala, zavřeli by ji. Jenže si v Čechách našla chlapa, bylo jí 19. Cítila jsem, že je holka těhotná a že to není dobré. Tak jsem pro ni přijela a odvezla ji zpět na Slovensko. Ingrita byla chudokrevná, strašně slabá. Pak doma předčasně porodila holčičku. Simonka vážila 1800g. Doktoři říkali, že holčička může zemřít. Ale pánbůh dal, že přibírala na váze a dva měsíce byla v inkubátoru. Ingrit mezitím ztratila mlíko, tak šla pracovat zpět do Čech, protože musela. Pořád mi ale psala a ptala se, jak se Simonce daří. Za Simonkou jsem chodila já a Vlado. Ale to dítě bylo velmi slaboučké, jako myška maličká. Po dvou měsících a dvou týdnech zavolali, že má 2,40kg a může jít domů. Ale mně ji dát nechtěli, protože řekli, že já už mám 5 dětí. Šla jsem tedy na sociálku a řekla jim toto: „Jak budeš mít ty, moje milá, vnouče, tak si ho dej sama do ústavu. Nestarej se o to, kolik mám dětí, ale o to, jak jsou vychované, že chodí pravidelně do školy a že mají perfektní mámu. Měla bys brát ohled na to, do jaké rodiny to děcko půjde. Je to moje první vnučka, takže když jsem vychovala tolik svých dětí, tak v klidu vychovám i ji.“ Dali celý případ k soudu a po měsíci jsem Simonku dostala. Dali nám i flašku a sunar a napsali, co jí mám dávat jíst. Ale ona byla na sunar alergická, odmalička měla astma. Prvně jsem jí tedy dala řídkou černou kávu, meltu, protože byla chudokrevná. Melta je dobrá na červené krvinky. Když už měla 2800g, dávala jsem jí mlíko od kamarádčiny krávy, kterou jsem dobře znala, protože jsem ji dojila. Později Simonce našli problém s očima. Na jedno oko nevidí a na druhé vidí tak na 60%. Měla jít na operaci, ale nešla. Mám z ní ale obrovskou radost, největší radost ze všech dětí. Všechny děti mám ráda, ale ji nejradši. U nás to nebylo

neobvyklé, aby babičky vychovávaly svoje vnuky, v mém okolí zemřely tři matky u porodu a ty děti si vzala na starost jejich babička.

Stěhování do Čech

Jednou jsem Vladovi řekla, pojďme do Čech, najdeme si práci a koupíme si barák. Za komunistů to bylo tak, že ten, kdo dostal práci, dostal k tomu i barák. Rok před revolucí jsme přišli do Čech. Vlado dostal práci v Javorníku na pile a k tomu družstevní byt v Bernarticích. Pak táta našel se strýcem práci v lese, ve Starém městě, tak jsme se přestěhovali tam. Bydlela tam už moje sestra ve větším bytě, a tak jsme tam přišli i s mámou a zůstali u ní. Po roce jsme se museli vrátit zpátky, protože Mečiar řekl, že rozdělí stát. To bylo v roce 1992. Abychom znovu vyřídili všechny papíry. Po 5 letech už jsme byli zase v Čechách. Nejprve jsem 5 měsíců bydlela znovu u své sestry ve Starém městě, kde měla malý byt i moje dcera. Už jsem měla jen Veronu a Simonu. A v roce 2000 jsme přišli do Staré Červené Vody, do domu, kde bydlíme už dvacet let. My jsme ho tehdy jako Slováci nemohli koupit, a tak jsme ho nechali napsat na nejstarší dceru Ingrid, která už měla české občanství. Po dvou letech jsem si ho dala přepsat na sebe. Za ten barák jsme zaplatili 315 000 Kč.

Vztahy s gádži ve Staré Červené Vodě

Plakala jsem, když jsme to tu koupili. Před dveřmi byla lípa, tak nám soused dal pilku, abychom se mohli dostat dovnitř. A vevnitř to bylo hrozné. Všechno jsme nejprve museli vyčistit. Neměli jsme elektřinu, bydleli jsme v jedné místnosti. Bratr nám postupně dovezl nábytek. Děti musely nastoupit do školy později, protože jsem je nemohla ani umýt. Původní majitelka mi tu nechala nějaké nádobí, abych navařila dětem. A babka sousedka mi dala lžičky a Nina nějaké misky. Já jsem tehdy už pobírala invalidní důchod 1200,- Kč. Vlado se dostal do práce na Agro tady v Červené Vodě, tak to už bylo dobře, i když jsme museli čekat měsíc, než dostal první výplatu. Když jsme se sem nastěhovali, všichni nás hrozně sledovali, co bude, a každý se koukal hlavně na ty naše holky. No ale jaké překvapení, když jsem ráno vstala! Přede dveřmi jsem našla plno věcí: brambory, vejce od souseda – ať mu dá pánbůh lehkou zem! Každý něco přinesl. Ale nevěděla jsem, kdo co.

Elektriku nám pomohl udělat bývalý starosta Podlaha. I vodu nám pomohl zařídit. Byl to ten nejpoctivější starosta. Vrátil mi dokonce nějaké peníze s tím, že platíme jen to, co se táhne kousek od domu, zbytek platí obec. Když jsme se napojili na místní vodovod, tak už jsem byla spokojená. Do té doby jsme pili vodu ze studny. Verunka z ní jednou začala zvracet a dostala horečku, až se dostala do nemocnice. Ale protože jsme ještě neměli pro holky vyřízené české občanství, tak jsme museli za pobyt v nemocnici zaplatit. No ale pánbůh dal, že máme tak dobré sousedy. Nina, učitelka z Ruska, a ještě jeden náš soused mi půjčili, abych za Verunku v nemocnici zaplatila 1500,- Kč. A když Vlado domů přinesl výplatu, hned jsem se s každým vyrovnala.

V místnosti, kde se původně pekl chleba, jsme si udělali koupelnu. Jedna sousedka, paní Stará, nám dala vanu. Bojler jsme sehnali z druhé ruky a když jsme ho zapojili, holky si hned napustily vanu a koupaly se. Pořád jsem se na ně chodila dívat. Byla jsem šťastná.

Tady si nás lidi váží, protože ví, v jakém stavu jsme dům koupili a jak vypadá teď. Někteří místní ani nežijí tak, jak my. Bydlíme tu už 20 let a za celou dobu u nás nebyl ani jednou policajt. Vlastně, jednou k nám přišli na kávu, jen tak si posedět a povykládat.